

Tidlig indsats over for småbørn: Problemstillinger i Europa

European Agency gennemførte i perioden 2003-2005 et projekt under overskriften Tidlig indsats over for småbørn: Problemstillinger i Europa. Den tidlige indsats over for småbørn har stor betydning, som afspejles både i politikker og faglig praksis. Det handler kort fortalt om forældres og børns ret til at modtage støtte efter deres individuelle behov.

I alt 19 europæiske lande var involveret i projektet. De var repræsenteret af forskellige eksperter på området, såsom politiske beslutningstagere, fagfolk fra sundheds-, uddannelses- og socialektoren, akademikere og familier til småbørn med behov for en tidlig indsats.

Projektet var inddelt i fire faser: I den første fase blev der indsamlet information, så der kunne foretages en sammenligning mellem udbuddet af nuværende foranstaltninger i de

deltagende lande. Der blev også gennemført møder og udvekslingsbesøg med fokus på en række på forhånd udvalgte problemstillinger. Besøgene foregik i Tyskland, Portugal og Sverige. Disse lande blev udvalgt, fordi man her har set virkningsfulde eksempler på forskellige metoder til iværksættelse af den økologisk-systemiske model for en tidlig indsats.

Diskussioner af status quo blev sammenfattet i et rapportudkast, hvor de væsentligste punkter blev gennemarbejdet og kommenteret. Under et afsluttende seminar blev eksperternes resultater diskuteret og efterfølgende godkendt af forældre, fagfolk, politiske beslutningstagere og forskere.

Et af de vigtigste resultater var forslaget til en europæisk definition af den tidlige indsats over for småbørn:

Tidlig indsats over for småbørn er sammensat af tilbud og foranstaltninger rettet mod helt små børn og deres familier og stilles til rådighed efter deres anmodning på et bestemt tidspunkt i barnets liv. Indsatsen omfatter enhver aktivitet til dækning af barnets behov for særlig støtte til: at sikre og fremme barnets personlige udvikling; at styrke familiens egne kompetencer; at fremme barnets og familiens sociale inklusion. Aktiviteterne skal stilles til rådighed i barnets vante omgivelser, og skal udføres gennem en fælles og flerdimensional indsats, som er rettet mod hele familien.

Den sammenfattende rapport er nu tilgængelig under titlen: Tidlig indsats over for småbørn: Problemstillinger

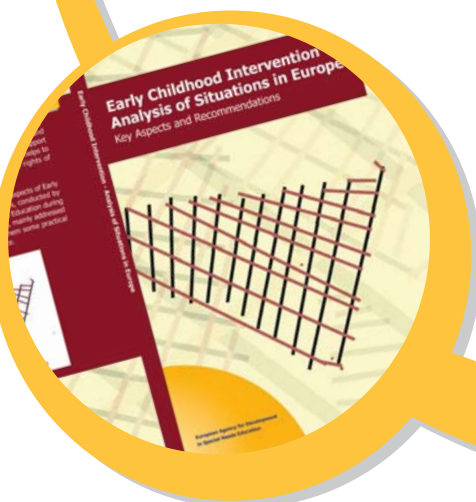

i Europa - en statusanalyse med synspunkter og anbefalinger. Den gennemgår udviklingen af ideer og teorier, som har ført til nye måder, hvorpå man kan iværksætte tidlig indsats, ved direkte at inddrage både sundhedsvidenskaben, uddannelse

contd... ▶

INDHOLD

TIDLIG INDSATS OVER FOR SMÅBØRN.....	1/2
FRA DIREKTØREN.....	2
TILFREDSHED BLANDT FORÆLDRE I LITAUEN MED DEN TIDLIGE INDSATS OVER FOR SMÅBØRN.....	3
NY LOVGIVNING, NYE RETNINGSLINJER OG NYE LÆSEPLANER. HVAD MED FORNYELSE AF PRAKSIS?.....	4
TIDLIG INDSATS I SPANIEN SKAL SÆTTES I SYSTEM.....	5
NORSK NETVÆRKSSAMARBEJDE FOR SPROGLÆRING.....	6
EFTERUDDANNELSE AF FAGFOLK I HOLLAND... I DANMARK SKAL POLITISK FOKUS PÅ SMÅBØRN SIKRE EN GOD SKOLEGANG.....	8
TIDLIG INDSATS I BØRNEHAVER I FRANKRIG... SPROGLIG STØTTE TIL FØRSKOLEBØRN I SCHLESWIG-HOLSTEIN, TYSKLAND.....	9
EUROPARÅDET UNDERSTREGER VIGTIGHEDEN AF TIDLIG INDSATS OVER FOR SMÅBØRN MED AUTISME.....	10
KONFERENCER OM TIDLIG INDSATS OVER FOR SMÅBØRN.....	11
DET TRANSATLANTISKE PARTNERSKABSPROJEKT OM TIDLIG INDSATS OVER FOR SMÅBØRN.....	12

◀ contd....

og sociale forhold. Der er sket et skift - hvor man tidligere næsten udelukkende har fokuseret på barnet, har man nu en langt bredere tilgang, hvor både barnet, familien og omgivelserne er involveret i indsatsen. Man har dermed flyttet sig fra en medicinsk til en mere socialt orienteret model.

Projektet definerede nogle nøgleelementer af relevans for denne nye tilgang, nemlig tilgængelighed, nærhed, prisbillighed og alsidighed. Der skal være et varieret udbud af tilgængelige foranstaltninger så tidligt som muligt i barnets liv, og de skal være gratis eller meget billige for familien. De skal modsvare familiens behov, og indsatsen skal være familieorienteret og ske lokalt. Desuden skal sundheds-, social- og uddannelses-sektoren involveres, og ansvaret for arbejdet skal fordeles imellem dem.

Målgrupper, samarbejde, uddannelse af medarbejdere og arbejdsredskaber er vigtige

elementer i arbejdet. Det er faglige medarbejdere inden for mange forskellige områder, som er ansvarlige for støtten til børn og deres familier. De kan ikke bare arbejde hver for sig, men er nødt til at indgå et tværfagligt samarbejde. Når en tidlig indsats er påkrævet, vil familien og det faglige team omkring barnet i fællesskab udarbejde en individuel plan – i nogle lande kaldet en familieplan eller en individuel støtteplan til familien. Planen skal sætte fokus på behov og styrker samt prioriteter, målsætninger og tiltag, der skal iværksættes og evalueres.

Disse faktorer udgjorde grundlaget for udformningen af en række anbefalinger til fagfolk om forbedring og konsolidering af de eksisterende tilbud og foranstaltninger for tidlig indsats over for småbørn. Anbefalingerne er beskrevet i den sammenfattende rapport, som kan downloades gratis på 18 sprog fra adressen <http://www.european-agency.org/site/info/publications/agency/ereports/15.html>

På European Agency's websted er en særlig sektion om indsats over for småbørn. Her kan man få mere detaljerede oplysninger om forholdene i hvert enkelt land samt kontaktoplysninger på eksperter og repræsentanter fra European Agency, som har deltaget i projektet. Adressen er: <http://www.european-agency.org/eci/eci.html> Yderligere oplysninger kan også fås fra European Agency's kontor i Bruxelles: brussels.office@european-agency.org

Fra direktøren

Kære læsere,

I denne temaudgave af EuroNews sætter vi fokus på det centrale spørgsmål om tidlig indsats over for småbørn. Det lille barns oplevelser i de første måneder af livet vil få afgørende betydning for dets senere livsforløb. Den tidlige indsats over for småbørn har til formål at støtte og styrke både barnet og dets nærmeste familie og de instanser, der stiller tilbud og foranstaltninger til rådighed.

Tidlig indsats over for småbørn har været hovedemnet for et stort projekt gennemført af European Agency for Development in Special Needs Education¹ i de senere år. Arbejdet i vore medlemsstater og projektresultaterne er vigtig information for alle aktører på området, og vi har derfor valgt udelukkende at beskæftige os med dette emne i nærværende udgave af EuroNews.

Vi håber naturligvis, at vore læsere finder nyhedsbrevet både interessant og brugbart i det daglige arbejde.

**Cor Meijer
Direktør**

Tilfredshed blandt forældre i Litauen med den tidlige indsats over for småbørn

Forældretilfredshed er én af de væsentligste kvalitetsindikatorer for den tidlige indsats. Et litauisk forskningsprojekt fra 2004 havde til formål at evaluere forældrenes tilfredshed med forskellige typer af støtteforanstaltninger for tidlig indsats.

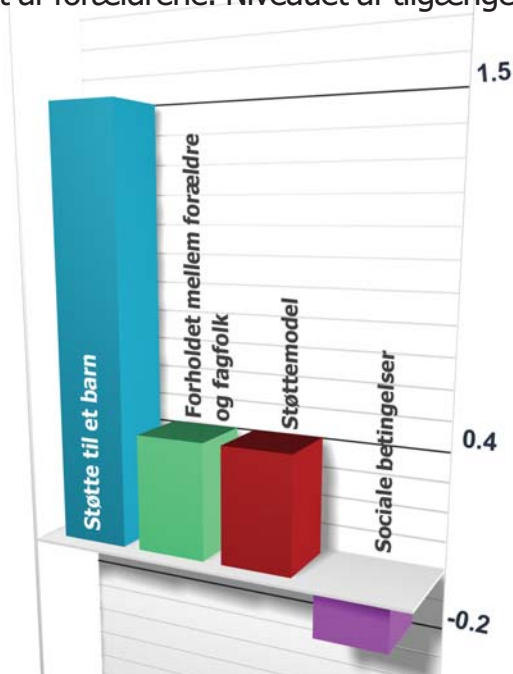
“Tilfredshed” er et komplekst begreb, som ofte opfattes meget forskelligt af forældre og fagfolk. Derfor satte projektet fokus på forskellige aspekter af tilfredshed – måden hvorpå forældre evaluerer interventionsmodellen, typer af støtte som tilbydes forældrene og barnet, forholdet mellem forældre og fagfolk, tilgængelighed til støtteforanstaltninger, organiseringen af arbejdet osv.

Den anvendte tilfredshedsindikator, European Parental Satisfaction Scale about Early Intervention, er udviklet af universitetet i Siauliai, Litauen, i samarbejde med specialundervisningsinstituttet ved Fribourg Universitet i Schweiz. I projektet deltog forældre til børn med særlige behov, som modtog syv forskellige former for støtte – i alt 160 forældre.

Resultaterne viser, at forældrene generelt er tilfredse med kvaliteten af den tidlige indsats, der tilbydes deres børn. Især støtte til barnet (jf. nedenstående figur) blev opfattet meget positivt af forældrene. Niveaulet af tilgængelighed

til støtte og organiseringen af arbejdet blev opfattet som tilfredsstillende. På den negative side var forældrene mest utilfredse med de sociale betingelser, interventionsmodellen og forholdet mellem forældre og fagfolk.

Forældrene var generelt tilfredse med den tidlige indsats. Der er dog en udbredt fornemmelse af, at fagfolk stadig har rollen som “eksperter”, og at der fokuseres mere på at give barnet terapi end på en familieorienteret indsats, hvor man koncentrerer sig om at styrke barnets og familiens sociale kompetencer.

For yderligere oplysninger, kontakt venligst: **Stefanija Alisauskiene, Direktør, Forskningscentret for Specialundervisning ved Universitetet i Siauliai, stefa@su.lt, eller Regina Labiniene, European Agency's repræsentantskabsmedlem for Litauen: regina.labiniene@smm.lt**

Ny lovgivning, nye retningslinjer og nye læseplaner. Hvad med fornyelse af praksis?

En udfordring for specialundervisningen til småbørn i Finland.

I Finland kan alle børn komme i daginstitution fra de er 10 måneder til de er 7 år gamle. Omsorg, pasning og undervisning er integreret i ét system, kaldet EduCare. Langt størstedelen af finske børn er omfattet af EduCare, herunder ca. 85 % af de børn, som har særlige behov eller på anden måde befinder sig i en risikogruppe.

Daginstitutioner hører under det finske Social- og Sundhedsministerium. Lovgivningen blev introduceret i 1970'erne med loven om daginstitutioner for børn (lov nr. 36/1973) – på et tidspunkt, hvor segregering og medicinsk behandling var populære tiltag, også på småbørnsområdet. Inklusion og tidlig indsats over for småbørn er medtaget i nyere resolutioner og retningslinjer (f.eks. regeringens resolution om en national definition for pasningen og undervisningen af småbørn (2002) og retningslinjer for en national undervisningsplan (2003). Regeringen forberedte i starten af 2006 nogle ændringer i lovgivningen, som vil påvirke daginstitutionerne, idet der indføres nye regler for organiseringen af støtte til børn med særlige behov. De betyder blandt andet:

- at inklusionsprincippet fordrer en tidlig indsats i alle undervisningsmæssige aktiviteter i daginstitutionerne,
- at personale i daginstitutionerne samt forældre i langt højere grad bliver involveret i evalueringen af barnets særlige behov.

Der er tale om vigtige ændringer i lovgivningen, men kan de følges op i praksis? Mange fagfolk har på møder og seminarer om forberedelsen af den

nye nationale undervisningsplan talt om, hvad de konkret vil ændre på. Det er der blevet lyttet til, og alt tyder på, at den nye undervisningsplan vil komme til at fungere i praksis.

Der er allerede på lokalt plan sket mange organisatoriske ændringer: støtten tilbydes nu i de fleste kommuner på et tidligere tidspunkt i barnets liv, og forældrene er mere involverede i hele processen. Man har også indført en ny model rettet mod de ansatte på området "Tidlig indsats over for småbørn", hvor en række arbejdsgrupper gennem dialog og fælles udveksling af idéer skal forsøge at udvikle en ny arbejdspraksis og nye handlingsmønstre i samarbejdet med forældrene. Der kræves fortsat en stor arbejdsindsats, men disse første ændringer tegner lovende for fremtiden.

For yderligere oplysninger om tidlig indsats over for småbørn i Finland kan man kontakte Liisa Heinämäki, forsker ved STAKES, en finsk forsknings- og udviklingscentral inden for folkesundhed og velfærd: liisa.heinamaki@stakes.fi eller besøge webstederne <http://varttua.stakes.fi/EN>, www.stm.fi/Resource.phx/eng/index.htm, www.oph.fi/english

Man kan også kontakte European Agency's nationale koordinator for Finland, Pirjo Koivula, på adressen pirjo.koivula@oph.fi

Tidlig indsats i Spanien skal sættes i system

I Spanien blev de første egentlige programmer for tidlig indsats introduceret sidst i 1970'erne i takt med, at nye idéer omkring børns udvikling og sociale integration begyndte at vinde indpas. Før den tid blev børn med særlige behov normalt ikke undervist i det almene skolesystem. På trods af deres noget eksperimenterende udformning kom de nye programmer for tidlig indsats til at spille en vigtig rolle i den tid, der fulgte, hvor fremtidsudsigter og holdninger omkring børn med handicap undergik store forandringer.

Der er sket store fremskridt i Spanien i løbet af de sidste tre årtier. Tidlig indsats over for småbørn tilbydes nu over hele landet og er blevet en afgørende støtteforanstaltning for børn med særlige behov og deres familier. En spansk hvidbog om tidlig indsats er blevet anerkendt af politiske beslutningstagere som et vigtigt redskab i vejledningen til, hvordan man iværksætter programmer for tidlig indsats for småbørn og hvordan man kan samarbejde og styrke familiens rolle, decentralisere de gratis foranstaltninger, arbejde på tværs af sektorer og yde en flerdimensional indsats.

I dag modtager stort set alle børn med et diagnosticeret handicap eller en udviklingshæmning støtte i form af en tidlig indsats, som kan give dem mulighed for at fortsætte skolegangen i det almene skolesystem.

Det skyldes i vid udstrækning europæiske initiativer som Helios-programmet (1993-1996) og projektet om tidlig indsats, som blev gennemført af European Agency i perioden 2003-2005. Helios-programmet gav de deltagende lande mulighed for at udveksle værdifuld information om pilotprojekter og eksperimenterende projekter for tidlig indsats over for småbørn. European Agency's projekt om tidlig indsats gik endnu videre, idet der blev udarbejdet en database med sammenlignende information om tidlig indsats i de deltagende lande. Herudover gav projektet grobund for en grundig beskrivelse af praksis og en analyse af relevante kritiske forhold. Anbefalingerne fra projektet beskriver de standarder og det kvalitetsniveau, der bør arbejdes hen imod.

I Spanien er der flere forandringer på vej. Alt tyder på en snarlig ændring af lovgivningen om tidlig indsats

over for småbørn, med det spanske handicapråd som ledende aktør og med støtte fra de faglige sammenslutninger og den nationale sammenslutning for handi-cappede, CERMI. Området skal systematiseres effektivt i forhold til f.eks. kriterier for tildeling af støtte, finansieringsstrategier, geografisk placering af støtteforanstaltninger samt typen og sammensætningen af det personale, der skal udføre opgaverne.

Yderligere information om tidlig indsats over for småbørn i Spanien kan fås fra rehabiliteringseksperter Jaime Ponte på adressen 981356754@telefonica.net eller fra European Agency's repræsentantskabsmedlem for Spanien, Andrés Hernández Zalón: andres.hernandez@mec.es

Norsk netværkssamarbejde for sproglæring

I 1999 indførte Sørlandet Kompetensesenter i Norge netværkssamarbejde som en ny model for sproglig indlæring. Modellen blev iværksat og præsenteret af professor Irene Johansson fra Karlstad Universitet i Sverige. Hun er familieværge på Sørlandet Kompetensesenter og har udviklet den såkaldte Karlstad-model, et program for sprog- og læsetræning for børn, som i dag benyttes i hele Skandinavia.

Modellen tager udgangspunkt i at stimulere barnets sprog, hvor omgivelserne skal være med til at motivere forældrene til at blive bedre til at tage beslutninger og vælge lærings- og undervisningsmetoder til netop deres barn. Teorierne om det økologiske system er fremherskende. Det vil sige, at det at arbejde med barnets udvikling ikke kun er et spørgsmål om at observere barnet, men i lige så høj grad om at lægge mærke til, hvordan det spiller sammen med sine omgivelser.

Sørlandet Kompetensesenter har gennem tiden fået stor erfaring med modellen og anvender den som et redskab i den tidlige indsats over for børn med sproglige vanskeligheder eller større indlæringsvanskeligheder.

Barnets forældre er altid dybt involverede i dets liv og udvikling, men de er også meget sårbare. De har behov for at dele sorger og glæder med andre, ligesom de også har brug for nogen, som de kan dele ansvaret for barnets udvikling med.

Sørlandet Kompetensesenter har forskellige netværksgrupper hvor fagfolk, familier og enkeltpersoner arbejder sammen om at støtte og udvikle barnets sprog- og talefærdigheder. Det sker gennem et samspil mellem personer med forskellige roller, og netværkets opgave er at skabe mulighed og rammer for et sådant samspil. Interventionen foregår dagligt som en del af barnets almindelige rutiner. Alle medlemmer af netværksgruppen arbejder efter samme strategi, men hvert enkelt medlem giver barnet forskellige muligheder for at tilegne sig viden og færdigheder på forskellige steder og som en integreret del af barnets dagligdag. Alle medlemmer skal desuden udfylde rollen som en god og omsorgsfuld "samtalepartner" for barnet.

Arbejdet i netværket begynder, når forældrene har defineret de vigtigste personer i barnets liv. Det kan være lærere, bedsteforældre, tanter, onkler, naboer, hjælpere ved fritidsaktiviteter eller andre. Forældrene spørger disse personer, om de vil deltage i netværksgruppen. Man mødes med jævne mellemrum, diskuterer og beslutter hvad det er vigtigt for barnet at lære. Sammen finder man frem til de læringsmetoder, der skal anvendes, og hvordan de kan inddrages i barnets dagligdag. Grupperne er således meget individuelle, og arbejdet er sammensat i forhold til det enkelte barns behov.

For yderligere oplysninger kontakt venligst Arlene Temte, rådgiver ved Sørlandet Kompetensesenter i Kristiansand, på adressen arlene.temte@statped.no, eller European Agency's nationale koordinator for Norge, Marit Hognestad: marit.hognestad@utdanningsdirektoratet.no

Efteruddannelse af fagfolk i Holland

Tidlig indsats over for småbørn kræver et godt samarbejde mellem fagfolk med forskellig uddannelsesmæssig baggrund, hvis støtten skal fungere optimalt. Derfor er man i Holland begyndt at se på mulighederne for efteruddannelse af de personer, der arbejder professionelt med børnene.

På universitetet i Groningen (www.rug.nl/gmw/index?lang=en) udbydes grunduddannelsen og her tilrettelægges også efteruddannelsesprogrammer for fagfolk med forskellig faglig baggrund. Portage¹ har for eksempel arrangeret flere efteruddannelsesprogrammer på gruppebasis i daginstitutioner og rehabiliteringscentre i Holland, hvor ansatte fra Center for Ortopædi på Groningen Universitet og andre eksperter har stået for undervisningen.

Portage's program går ud på at stimulere barnets udvikling i en gruppe med andre børn ved at tilbyde dem særlige aktiviteter,

spil og lege. Programmet giver mulighed for at arbejde mod bestemte, individuelle målsætninger i regi af barnets daglige aktiviteter i gruppen, med henblik på at hjælpe både barnet, forældrene og pædagogerne.

Det vigtigste er at finde den bedste sammenhæng mellem det enkelte barns udviklingsniveau og de omgivelser, barnet færdes i til daglig. Man følger nogle målsætninger for undervisningen, som er defineret for det enkelte barn. Planlægning og koordinering er vigtige redskaber i arbejdet. Programmet kan gennemføres både individuelt og i grupper.

Undervisningen er rettet mod pædagoger og fagfolk inden for sundhedssektoren. Der undervises i teoretisk vejledning, og man lærer at fastsætte mål for barnets adfærd. Man lærer også at analysere arbejdsopgaver, studere adfærdsproblemer ved hjælp af ABC-analyse² og bruge Portage's egne undervisningsmaterialer. Undervisningsforløbet strækker sig over seks uger.

Kursisterne skal herefter igennem et case studie på deres egen arbejdsplads som grundlag for bedømmelsen af deres præstationer. Her vejledes de af en "adfærdsspecialist", som sideløbende uddanner sig til koordinator for Portage. Adfærdsspecialisten modtager samtidig vejledning af en ekspert i tidlig indsats gennem en periode på et år, hvorefter han eller hun selv kan uddanne nye grupper af pædagoger og fagfolk fra sundhedssektoren.

For yderligere oplysninger om efteruddannelse af fagfolk i Holland med tidlig indsats over for småbørn som arbejdsområde, kontakt venligst Ineke Oenema-Mostert c.e.oenema-mostert@rug.nl; Bieuwe Van der Meulen b.f.van.der.meulen@rug.nl (begge fra Groningen Univesitet) eller Sip Jan Pijl s.j.pijl@rug.nl, European Agency's nationale koordinator i Holland.

I Danmark skal politisk fokus på småbørn sikre en god skolegang

Den danske regering nedsatte i december 2005 et skolestartudvalg bestående af eksperter og forskere, der fik til opgave at udarbejde anbefalinger, som kan bidrage til den danske regerings målsætning om, at alle børn skal have en god start i folkeskolen og opleve en sammenhængende indsats i deres samlede lærings- og uddannelsesforløb – fra dagtilbud til skolen og mellem skolen og fritidsordningerne. Udvalget afgav sin rapport i februar 2006.

I dag er godt 80 pct. af alle danske børn i alderen 1-2 år i enten dagpleje, vuggestue eller aldersintegreret institution. Op imod 95 pct. af de 3-6-årige børn er i børnehave. Dækningsgraden for de 3-5-årige børn af indvandrere er 77 pct. og for efterkommere 81. pct. Majoriteten af alle børn i alderen fra 1 til 6 år er således i dagtilbud. Dagtilbud er ikke obligatorisk.

I regeringens oplæg Verdens bedste folkeskole – vision og strategi, fra 2005 blev der bl.a. lagt vægt på at skabe en bedre sammenhæng i dagtilbud, skole og fritidsordning.

Regeringen vil for perioden 2005 – 2009 afsætte 2 mia. kr. til at forbedre kvaliteten i dagtilbuddene.

De afsatte midler for det første år skal for en stor del anvendes til en særlig indsats i forhold til udsatte børn i dagtilbud.

Udvalget er i kommissoriet for arbejdet blevet bedt om at forholde sig eksplicit til udsatte børn. Udvalget finder, at fokus på udsatte børn og deres læring er styrket med bestemmelsen om de pædagogiske læreplaner fra 2004, idet det af læreplanerne udtrykkeligt skal fremgå, hvilke mål, metoder og aktiviteter, som den enkelte institution har sat i værk i forhold til børn med særlige behov.

Udvalget anbefaler, at dagtilbuddenes sociale og undervisningsmæssige indsats hovedsageligt skal være fokuseret på barnets senere overgang til skolesystemet. For at sikre høj kvalitet og sammenhæng med skolen er det væsentligt, at dagtilbuddene løbende dokumenterer og evaluerer praksis for derigennem at kunne tilpasse sig de krav, der bl.a. stilles gennem de pædagogiske læreplaner og kravene på skoleområdet.

I det omfang, hvor der kan opnås politisk enighed om Skolestartudvalgets anbefalinger, der som nævnt omfatter det samlede lærings- og uddannelsesforløb – fra dagtilbud til de første år i skolen og mellem skolen og fritidsordningerne, vil der blive fremsat lovforslag herom i den kommende folketingssamling 2006/07.

For yderligere oplysninger, kontakt venligst pædagogisk konsulent Helle Beknes, Undervisningsministeriet sekretær for Skolestartudvalget: helle.beknes@uvm.dk, eller European Agency's nationale koordinator for Danmark, Preben Siersbæk, Undervisningsministeriet: siersbaek@uvm.dk

Tidlig indsats i børnehaver i Frankrig

I Frankrig skelnes der mellem to former for tidlig forebyggende indsats; den generelle og den specialiserede indsats. De to former er meget forskellige, både begrebsmæssigt og med hensyn til aktiviteter, personale og procedurer.

Generel forebyggende indsats har til formål at forhindre fremtidige vanskeligheder i barnets udvikling ved at give det optimale betingelser. Den dækker over forskellige psykologiske, sociale og interpersonelle faktorer for læring og gensidig interaktion mellem barnet og dets skole.

Specialiseret forebyggende indsats handler mere om at kunne forudse behovet for en særlig indsats, når identificerede eller forventede behov eller vanskeligheder dukker op i barnets liv.

Selv om de to typer af forebyggende indsats kan supplere hinanden, er det vigtigt at kunne skille dem ad, så man kan afgøre hvilke former for samarbejdsstrukturer, der skal iværksættes for at kunne imødekomme barnets behov bedst muligt.

Ifølge ansatte i RASED, en fransk netværks sammenslutning for støtte til elever i vanskeligheder, kan en tidlig forebyggende indsats defineres som et sæt metoder, der har til formål at "undgå, at barnet får vanskeligheder", ved at minimere risikofaktorerne.

RASED's arbejdsfelt er at identificere potentielle indlæringsvanskeligheder, som endnu ikke har vist sig hos barnet. En af udfordringerne handler om at få defineret og skabt nogle vilkår for skolerne, så de bliver mere opmærksomme på barnets og forældrenes behov. Skolerne skal acceptere, at der sættes tidligt ind over for barnet og skal anvende metoder, hvor der lægges vægt på barnets individuelle behov.

Formålet med en tidlig forebyggende indsats er at undgå eventuelle senere indlæringsvanskeligheder, især hos de mest udsatte elever. Forebyggelsen skal så vidt muligt ske i barnets vante omgivelser og skal indpasses i de rutiner, der findes i skolen i forvejen. Der skal ydes en helhedsorienteret indsats, hvor der tages højde for barnets funktion og adfærd i skolen på alle områder.

Det kræver naturligvis et godt samarbejde mellem de forskellige fagfolk, der arbejder med barnet. Det giver god mulighed for at opbygge et godt arbejdsforhold mellem specialuddannede fagfolk og lærerne, og begge grupper kan få stor glæde af hinandens forskellige færdigheder og erfaringer.

Yderligere oplysninger fås gennem European Agency's nationale koordinator i Frankrig, Nel Saumont: dpri@inshea.fr, samt gennem Brigitte Bayet eller Paul Fernandez fra INS-HEA, den franske organisation for undervisning af handicappede børn og unge: www.inshea.fr. En sektion om tidlig forebyggende indsats vil snart kunne findes på INS-HEA's websted.

Sproglig støtte til førskolebørn i Schleswig-Holstein, Tyskland

Alle specialskoler i Schleswig-Holstein skal også varetage opgaven som støttecentre, hvilket betyder at de ikke alene har ansvaret for deres egne elever, men også skal tilbyde støtte til elever med særlige behov fra de almene skoler i lokalområdet. For 10 år siden begyndte man i Schleswig-Holstein at undersøge mulighederne for at nedbringe antallet af elever med talebesvær gennem forebyggelse og tidlig indsats.

Det hele startede med et pilotprojekt i et af skoledistrikterne, hvor skolens ledelse besluttede at speciallærere for elever med tale- og sproghandicap skulle arbejde i børnehaverne i stedet for i de ældre klasser i specialskolen. Pædagogerne i børnehaverne blev således undervist af speciallærerne og lærte at se om et barn havde brug for en talepædagog eller andre former for sproglig støtte. Speciallæreren kunne således udnyttes mere effektivt og der kunne sættes ind mod talevanskeligheder før barnet begyndte i skolen.

Sideløbende med dette blev alle lærere i området med tale- og sproghandicap som fag tilknyttet børnehaverne, og specialskolen for tale- og sproghandicap støttede ved særligt integrerende foranstaltninger de af børnene i de almindelige skoler, som havde sproglige problemer.

Systemet blev overført til alle skoledistrikter i Schleswig-Holstein og har dermed udviklet sig til et nyttigt redskab i forebyggelsen af sprogvanskeligheder for førskolebørn. De positive erfaringer med denne form for tidlig indsats og forebyggelse har medført en total omstrukturering af hele støttesystemet på dette område.

Fra regeringens side betragter man dette som et vigtigt projekt på uddannelsesområdet for perioden 2005-2010. Pædagoger i alle børnehaver vil blive uddannet af kompetente speciallærere fra støttecentre i at give børnene den rette sproglige støtte. Desuden vil de børn, som har brug for støtte til at lære tysk, inden de starter i skolen, få et intensivt kursus – kaldet SPRINT – enten i eller uden for børnehaven. Dette tiltag vil efterhånden komme til at omfatte alle børn med en svag sproglig baggrund.

Yderligere oplysninger om arbejdet i Schleswig-Holstein fås hos European Agency's nationale koordinator i Tyskland, Anette Hausotter: a.hausotter@t-online.de

Europarådet understreger vigtigheden af tidlig indsats over for småbørn med autisme

Europarådet nedsatte i 2004 en ekspertkomité for autisme - Committee of Experts on the Education and Integration of Children with Autism. Komitéen har arbejdet tæt sammen med foreningen Autisme-Europe omkring beskyttelse af menneskerettighederne i Rådets 46 medlemsstater.

Komitéen ledes af Kari Steindal fra Norge. Der udveksles information om definitionen af autisme og tilhørende relevante statistikker. Komitéen

Kilde – Europarådet

undersøger også kvaliteten af de foranstaltninger, der bliver iværksat for børn med autisme, især i uddannelsessystemet, og indsamler eksempler på god praksis. I øjeblikket er man ved at udarbejde regeringsanbefalinger med henblik på at fremme undervisning og integration af børn med ASD (autismespektrumforstyrrelser) i Europa.

Man har udsendt et spørgeskema til alle medlemsstater om hvilke foranstaltninger, de stiller til rådighed, specielt når det drejer sig om påvisning og diagnosticering af autisme. De fleste af de indtil videre 20 stater (plus Japan som observatør), der har besvaret spørgeskemaet, anerkender nu autisme som en spektrumforstyrrelse, der kan placeres i en særskilt kategori af behov, også selv om nogle lande først for nylig har accepteret dette. Alle lande er enige om, at autisme ofte bliver diagnosticeret

for sent. Det er faktisk muligt at komme med en diagnose på et tidligere tidspunkt, og derfor bør den diagnostiske vurdering suppleres med en individuel vurdering af barnets undervisningsmæssige behov. Nyere forskning viser desuden, at det er meget vigtigt at sætte ind tidligt hvis barnet lider af ASD, især hvis det har alvorlige kommunikationsproblemer.

Rådet vedtog den 5. april 2006 en handlingsplan (ECC/REC (2006)5) til fremme af handicappedes rettigheder og deltagelse i samfundet. Planen strækker sig over perioden 2006-2015 og fastsætter rammerne for en paneuropæisk handicappolitik. Den omfatter både medlemsstaterne og Europarådet og fokuserer på de vigtigste områder i den handicappedes hverdag. Hvor sundhedssektoren er involveret foreslår man at medlemsstaterne anerkender behovet, både for en tidlig indsats og for effektive tiltag så man kan påvise, diagnosticere og behandle handicap så tidligt som muligt. De forskellige instanser for rehabilitering skal yde en kvalificeret indsats fra barnets fødsel gennem flerdimensionale tiltag og skal også støtte og vejlede forældrene.

Konklusioner og anbefalinger fra ekspertkomitéen for autisme vil være færdige i slutningen af 2006.

Yderligere oplysninger kan fås hos komitéens sekretær Muriel Grimmeissen: www.coe.int/soc-sp

Konferencer om tidlig indsats over for småbørn

I løbet af 2005 blev der afholdt tre vigtige europæiske konferencer om tidlig indsats over for småbørn. De foregik i Tjekkiet, Storbritannien og Portugal. Hver af dem var repræsenteret af eksperter fra European Agency og af fagfolk fra en række lande både i og uden for Europa, som hermed fik mulighed for at diskutere og udveksle erfaringer.

Prag, Tjekkiet, maj 2005

Denne konference fandt sted i maj 2005 i Prag og havde som emne den tidlige forebyggende indsats, især over for nyfødte og småbørn. Konferencen blev åbnet af den tjekkiske viceminister for undervisning, Alena Sterbova, hvilket var et klart signal til, hvor højt dette område prioriteres i Tjekkiet.

I løbet af de to dage, konference varede, blev der præsenteret og udvekslet information af og mellem forskere og fagfolk fra hele Europa om forebyggende indsats over for småbørn. Der blev sat fokus på det vigtige men følsomme spørgsmål om samarbejdet mellem forældre og fagfolk, illustreret med en række eksempler fra Tjekkiet. Under konferencen kunne tjekkiske forældre præsentere deres meninger, erfaringer og behov for de deltagende fagfolk.

For yderligere oplysninger kontakt venligst European Agency's tjekkiske samarbejdspartner, Zuzana Kaprova: kaprovaz@msmt.cz eller Alain Bony: alain.bony@wanadoo.fr

Birmingham, Storbritannien november 2005

Den Europæiske Konference om Tidlig Indsats over for Småbørn blev afholdt i Birmingham den 28. og 29. november 2005 af Sunfield's center for kompetenceudvikling. Storbritannien har gennem de senere år iværksat en række initiativer omkring tidlig indsats over for småbørn. Formålet med konferencen var at få åbnet for en dialog mellem forskere og fagfolk på området, både i og uden for Storbritannien.

Konferencen var støttet af det britiske undervisningsministerium (Department for Education and Skills) og ledende velgørhedsorganisationer i Storbritannien, som gerne ser tidlig indsats over for småbørn som en fast bestanddel af de foranstaltninger, der kan tilbydes forældrene. Konferencen havde besøg af over 500 delegerede fra Storbritannien og andre steder i Europa, herunder deltagere fra European Agency's projekt om tidlig indsats over for småbørn.

Konferencen blev åbnet af den britiske minister på børne- og ungeområdet, Maria Eagle. Hovedtalere var formand for den internationale forening for tidlig indsats (ISEI) Michael Guralnick, Patricia Champion fra Christchurch's (New Zealand) center for tidlig indsats og Philippa Russell fra kommissionen for ligebehandling af handicappede i Storbritannien (DRC). Der blev også afholdt en række workshops af den europæiske forening for tidlig indsats Euryaid, blandt andet om fattigdom, udvikling af serviceforanstaltninger, systemer i forskellige EU-lande og eksempler på god praksis. En ny bog om tidlig indsats over for småbørn blev også

lanceret under konferencen under titlen "Early Childhood Intervention; International Perspectives, National Initiatives, and Regional Practice", redigeret af Barry Carpenter og Jo Egerton. Den giver et godt overblik over de væsentligste emner, der blev behandlet i løbet af konferencen og over forholdene både i Storbritannien og internationalt, vedrørende nye tendenser for tidlig indsats over for småbørn.

Michael Guralnick holdt et afsluttende foredrag om den fremtidige udvikling på området. På konferencens websted (<http://www.sunfield-school.org.uk/eci/conference.htm>) findes kontaktoplysninger om konferencedeltagerne.

**For yderligere oplysninger kan kontaktes Sunfield's bestyrelsesformand Barry Carpenter: barryc@sunfield.worcs.sch.uk
Lissabon, Portugal, december 2005**

Den 5. og 6. december 2005 blev en konference om tidlig indsats over for småbørn afholdt i Lissabon. Den var organiseret af det portugisiske undervisningsministerium i samarbejde med handicaporganisationen CÉRCI i Lissabon og European Agency.

Konferencens formål var at afgrænse de vigtigste problemstillinger og den nuværende situation på området i EU's medlemsstater, at præsentere European Agency's rapport om tidlig indsats over for småbørn samt at diskutere god praksis i relation til forskning og undervisning.

Nationale såvel som internationale eksperter arbejdede sammen i to dage i selskab med et publikum på 500 deltagere. I konferencen deltog også den portugisiske statssekretær for undervisning og rehabilitering samt generaldirektøren for undervisningsministeriets afdeling for læseplaner, hvilket yderligere understregede konferencens betydning for den videre udvikling i Portugal.

For yderligere oplysninger kan kontaktes European Agency's repræsentantskabs-medlem for Portugal, Filomena Pereira: filomena.pereira@dgidc.min-edu.pt

Det transatlantiske partnerskabsprojekt om tidlig indsats over for småbørn

Det transatlantiske partnerskabsprojekt om tidlig indsats over for småbørn (2001/2005) er af Europa-Kommissionen blevet valgt som et af de bedste projekter under programmet for samarbejde mellem EU og USA inden for videregående uddannelse og erhvervsuddannelse. Tre amerikanske og fem europæiske universiteter dannede partnerskab. Se også www.transatlanticconsortium.org

Projektet havde fire overordnede målsætninger:

- at styrke og udvikle politikker, praksis og forskning om småbørn med handicap og deres familier i de deltagende lande;
- at hjælpe fagfolk med at opnå en førende position på området via uddannelse og undervisning på tværs af kulturer og landegrænser;
- at skabe en kontinuerlig transatlantisk informationsudveksling og at fremme samarbejdet omkring forskning på universiteterne og blandt de studerende ved hjælp af teknologisk interaktion og udvekslingsbesøg;
- at forme basis for den videre udvikling

af et langsigtet samarbejde, herunder etableringen af uddannelser, der udbydes i samarbejde mellem danske og udenlandske universiteter.

Projektresultaterne har levet op til målsætningerne - der er etableret et succesfuldt partnerskabsprojekt mellem universiteter i EU og USA, hvor nuværende og fremtidige førende eksperter på området kan lære mere om udvikling og styrkelse af politikker og praksis. Det langsigtede samarbejde er endvidere sikret gennem multilaterale aftaler mellem de politiske beslutningstagere.

I alt 65 fagfolk og forskere fik mulighed for at lære hvordan man bedst udnytter den nyeste teknologi, blandt andet til erfaringsudveksling. Deltagerne kunne afprøve 104 forskellige praktikordninger. Herudover har man udviklet en international læseplan for de deltagende universiteter med det formål at identificere og bygge videre på nationale og internationale aspekter og opfattelser af tidlig indsats over for småbørn.

Set i lyset af den stadig stigende mobilitet blandt befolkningen har en tidlig indsats, som er bedre tilpasset familiens individuelle behov og muligheder klare langsigtede fordele, både menneskeligt og økonomisk. Det er nødvendigt med et mere

internationalt perspektiv, blandt andet gennem uddannelse af fagfolk, der specialiseres i at arbejde i et multikulturelt samfund. Det vil give bonus både i EU-landene og i USA, og erfaringerne vil kunne udnyttes også i andre lande og kulturer.

Yderligere oplysninger om det transatlantiske partnerskabsprojekt fås gennem Franz Peterander, professor ved München Universitet: peterander@lrz.uni-muenchen.de

Produktionsoplysninger

Udgivet af: The European Agency for Development in Special Needs Education.

European Agency ledes af undervisningsministerierne i de deltagende lande, dvs. medlemslandene i EU samt Island, Norge og Schweiz. Som observatørlande deltager endvidere Malta, Slovenien og Slovakiet. Agenturet støttes af Den Europæiske Union's institutioner.

European Agency og dets medlemslande er ikke ansvarlige for indholdet i indlæg fra enkeltpersoner til EuroNews og repræsenterer ikke nødvendigvis samme officielle holdning som udtrykt i disse indlæg.

Uddrag fra nyhedsbrevet er tilladt med angivelse af kilde-reference. Nyhedsbrevet kan downloades i forskellige sprogversioner fra agenturets websted: www.european-agency.org

Sekretariat

Østre Stationsvej 33
DK - 5000 Odense C Danmark
Tlf.: +45 64 41 00 20
sekretariat@european-agency.org

Bruxelles-kontor

3 Avenue Palmerston
BE-1000 Bruxelles
Tlf.: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

Websted: www.european-agency.org

For tilsendelse af nyhedsbrevet og yderligere oplysninger om European Agency, kontakt venligst den nationale koordinator i Danmark:

Fagkonsulent Preben Siersbæk Larsen,
Undervisningsministeriet
E-mail: siersbaek@uvm.dk

Redaktion: Amanda Watkins, Ole Lissabeck Nielsen,
Cor Meijer

Grafisk produktion: Cadenza 3D www.cadenza-3d.co.uk

Oversættelse: Anita Strandsbjerg, Connections:
connections@business.tele.dk

Web: <http://www.eurolanguage.dk>

Trykning: Halstan & Co. Ltd. www.halstan.co.uk

Nyhedsbrevet fås på:

Tjekkisk	Fransk	Litauk
Dansk	Tysk	Norsk
Flamsk/hollandsk	Græsk	Portugisisk
Engelsk	Islandsk	Spansk
Estisk	Italiensk	Svensk
Finsk	Lettisk	

ISSN: 1560-3091

Sommer 2006

Udgivelsen af dette nyhedsbrev er støttet af Europa-Kommissionen, Generaldirektoratet for Uddannelse og Kultur: http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/index_en.htm